

УДК 340.12(477)(091):342.7:305-055.2

FORMATION OF GENDER OUTLOOK IN UKRAINIAN LANDS:**A RETROSPECTIVE REVIEW****ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОГО СВІТОГЛЯДУ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:****РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД****Chumak O.V. / Чумак О.В.***graduate student of the Department of History and Archaeology /**аспірантка кафедри історії та археології**Eastern Ukrainian National University named after V. Dal,**Kyiv, John Paul II, 17, 01042**Східноукраїнський національний університет ім.В. Даля,**Київ, Іоанна Павла II, 17, 01042*

Анотація. У статті розглянуто історичну ретроспективу формування гендерного світогляду українців. Проаналізовано основні періоди, у які формувалися засади гендерної рівності як у суспільному житті загалом, так і в державному управлінні зокрема. Визначено фактори, що гальмували процес формування гендерного паритету між чоловіками та жінками в минулому України та на її сучасному етапі розвитку.

Ключові слова: гендерна рівність, стереотип, рівноправність, управління, гендерний паритет.

Abstract. The article examines the historical retrospective of the formation of the gender worldview of Ukrainians. The main periods in which the principles of gender equality were formed both in social life in general and in state administration in particular have been analyzed. The factors that inhibited the process of forming gender parity between men and women in Ukraine's past and at its current stage of development have been identified.

Key words: gender equality, stereotypes, equality, governance, gender parity.

Вступ.

Дослідження гендерного світогляду, витоків його формування, розвитку та усталення дозволяє в значній мірі визначити ролі окремих компонентів гендера та вплив гендерних відносин на гармонізацію соціальної, політичної та інших сфер життєдіяльності. По-перше, ці відносини розпочинаються з родинних, і їх усталеність та прогресивний характер мають не тільки опосередкований, а й прямий вплив на загальну ситуацію, яка складається у суспільстві. По-друге, особливого значення вони набувають при складанні паритетності між чоловіками і жінками, при врахуванні великої природної місії жінки, яка завдяки цьому може відіграти більшу роль в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Саме це в значній мірі визначає актуальність і обумовлює вибір теми нашого дослідження.

Основний текст.

Для ґрунтового вивчення гендерного світогляду українці в історичній ретроспективі слід визначитись з періодизацією. Цей процес ми поділяємо на такі етапи (залежно від форм державного правління в Україні протягом століть):

- а) ранньофеодальний;
- б) станово-представницький;
- в) імперський;
- г) національно-республіканський;
- д) радянський;
- е) сучасний в умовах незалежної України.

Проаналізувавши узгодженість прав і обов'язків чоловіків та жінок в середньовічній Русі (IX – XIV ст.), слід відмітити: присутність гендерної рівності: а) на побутовому рівні та у сім'ї між подружжям; б) у цивільно-правових відносинах при заключенні договорів та відшкодуванні збитків; в) у всіх видах господарської діяльності особливо у середовищі вищих верств населення на загально-державному рівні; г) жінки та чоловіки, як представники одних верств населення, користувалися однаковим судово-правовим захистом.

Вивчаючи процес формування гендерної свідомості українців в імперську добу, слід зазначити, що історичні традиції культурно зумовлених гендерних стереотипів простежуються і в мовленнєвій поведінці статей, впливають на їх мовну соціалізацію (відоме батьківське виховне висловлювання – “Ти ж дівчинка” – означає недозволенність певних мовленнєвих практик саме для дівчаток, у той час, як логічно витікає з цієї настанови, це не забороняється (хоча і не рекомендується) хлопцям. Ця регламентація мови відбиває вербалізацію статі. Так, лінгвісти свідчать, що в „українській мові спостерігаються елементи андроцентричності. Це стосується здатності мови виражати належність особи до статі щодо системи парних відповідників. Відомо, що для означення осіб за професіями, спільними для осіб різних статей, перевагу має чоловічий рід, і саме ця граматична форма фіксується навіть, коли

йдеться про жінок”.

Внаслідок скасування кріпосного права та реформування, хоча й обмеженого, політичної системи відбулися відчутні зміни у політичній свідомості населення.

Бурхливий початок ХХ ст. ознаменувався для України можливістю на національне самовизначення та спробою розбудови гендерно свідомого суспільства.

Про емансипацію жінки в Україні тривали активні дискусії, починаючи ще з кінця ХІХ ст.

Після розпаду СРСР, попри структурні зміни й виникнення нових гендерних практик, трансформація гендерних відносин супроводжувалася поверненням до патріархальних уявлень про рольові статуси чоловіків та жінок у суспільстві [9]. Проте, поступово ситуація змінюється, хоча і дуже повільно - наприклад, ратифікація Стамбульської конвенції в Україні, що покликана захищати жінок від домашнього насильства в усьому світі, і в Україні зокрема, у нашій державі пройшла тривалий процес ратифікації - понад 11 років: прийнята була у листопаді 2011 року, а лише у 2022 році Верховною Радою України було прийнято Закон про ратифікацію Стамбульської Конвенції №0157 від 18.06.2022р. Або інший приклад: Мінекономіки своїм Наказом від 18.08.2020 р. № 1574 лише у 2020 році унесло зміни до Класифікатора професій ДК 003:2010 щодо застосування адаптованих до жіночого роду професійних назв робіт, які у класифікаторі майже в усіх випадках наведені у чоловічому роді. Причому процес законодавчого врегулювання використання фемінітивів (мисткиня, директорка, юристка і т.ін.) також “розтягнутий в часі” - зазначений нормативний документ змінюється вже вдев’яте, але досі має неврегульовані питання і потребує майбутньої доробки.

Висновки

Отже, історично доведено, що жінки в Україні майже ніколи не були осторонь усіх суспільних проблем але певні стереотипи не дають змогу вийти жінкам на «передову». Зміни у становищі жінки в Україні ймовірні, за умови

ведення послідовної гендерної політики. Розробка та впровадження державних стратегій дозволять жіночі статі на паритетних засадах приймати участь у суспільній діяльності та у сімейному житті й тим самим підвищити ефективність державного управління.

Базовим підґрунтям таких стратегій є відродження демократичних традицій історично високого суспільного статусу української жінки, насамперед, підтримка прагнень жінки розкрити нові діапазони, досягнути омріяних вершин та врешті решт заявити про свій повноцінний та паритетний статус.

Література:

1. Цит. по: Bonnie S. Anderson, Judith P. Zinsser. A History of their own. Vol. 1. - Penguin Books, 1988. 280 с.
2. [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.wco.ru/biblio/books/domostroy/main.htm>
3. Гендерна нерівність жінок. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ua-referat.com>
4. Ярмиш О. Н., Головка О. М. Харківське міське самоврядування на зламі століть: XIX – XX і XX – XXI. Досвід історії та сучасності. Х., 2004.
5. Нестерцова-Собакар О.В. Державно – правовий статус жінки в Російській імперії у другій половині XIX – на початку XX ст.: На матеріалах українських губерній / О.В.Нестерцова-Собокарь// [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://visnyk.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=9623>.
6. Морщакова О.С. Історико-соціальні та правові аспекти гендерної рівності О.С.Морщакова // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/571/>
7. Книш І. Іван Франко та рівноправність жінок / І.Книш – Вініпег, 1956. – 185 с.

8. Хрестоматія з історії держави і права України - Том 2. Лютий 1917 р. – 1996 р. Навч. посіб. Для юридичних вищ. Навч. закл. і фак.: У 2 томах. / В. Д. Гончаренко, А.Й Рогожин, О. Д. Святоцький ; За ред. члена – кориспондента Академії правничих наук України В. Д. Гончаренко. - К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 1997. - 800 с.

9. Смоляр Л. Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні: Монографія / За заг. ред. Л. Смоляр. О.: Астропринт, 1999. – 440 с.

Науковий керівник: д.іст.н., проф. Михайлюк В.П.

Стаття надіслана: 28.08.2023 г.

© Чумак О.В.